

Stáhtaráđi dieđáhus
ovttaveardásašvuoda, dásseárvvu
ja vealatmeahttunvuoda
ovddideamis suopmelaš
servodagas

STÁHTARÁÐÐI 2023

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

1 Stáhtarádi virggálaš diedáhus ovttaveardásašvuoda, dásseárvvu ja vealatmeahtunvuoda ovddideamis suopmelaš servodagas

Ráđđehus lea prográmmastis čatnasan demokratiija, riektestáhta ja olmmošrivttiid gudnejahttimii. Ráđđehus lea čatnasan ovddidit ovttaveardásašvuoda ja vealatmeahtunvuoda sihke bargat rasismma geahpideami várás. Dán bargui ráđđehus háliida čatnasahttit oba suopmelaš servodaga. Buohkat sáhttet leat mielde hukseme Suoma, mas juohkehaš sáhtta eallit oadjebasvuodas ja dohkkehuvvon olmmožin.

Ráđđehus addá riikkabeivviide virggálaš diedáhusa ovttaveardásašvuoda ja vealatmeahtunvuoda lasiheami várás. Diedáhus mieigá ráđđehusprográmmii ja ovddit ráđđehusaid bargui. Dat addá mieiggastaga boahttevaš ráđđehusaid bargui. Ovttaveardásašvuodha, vealatmeahtunvuodha ja rasismma jávkadeapmi gáibidit doaimmaid, odne ja ihttín. Oktage ráđđehus ii daga máilmmi válmmasin. Juohke ráđđehus lea geatnegahtton bargat buoremus lági mielde.

Suoma givrodat lea leamaš historjjálaččat, ahte mii leat unna riikkažin bastán gávdnat oktasaš oainnu. Sierramielagat leat čáhkkan seamma beavdá. Sátnefriddjavuoda ollahuhttimis demokrátalaš servodaga mávssolaš árvun adnojuvvo ávvir. Ferte sáhttit ságastallat váttis áššiin. Ministariin, riikkabeaiveovddasteddjiin ja eará politihkalaš doibmiin lea earenoamáš stuora ovddasvástádus dás – earret servodatlaš ságastallanvuoiŋa duddjomis, maid das, ahte gudnejahttit guhtet guimmiideamet. Čohkaluhttima ja vuostálagaid bidjama sajis ferte ohccojuvvot oktasaš hálti.

Suopmelaš servodagas leat ovdamearkka dihte bargomárkaniin ja skuvlemis vealaheaddji ráhkadusat, mat galget earáhuhttojuvvot. Nuppástus gáibida rehálaš servodatságastallama ja doaimmaid, mat das čuvvot. Dasa dát ráđđehus lea válmmas.

Diedáhus sihkkarastá, ahte riikkabeaivvit sáhtta ollahuhttit vuđolaš parlamentáralaš ságastallama ráđđehusa linnjás ja plánain ovtaveardásašvuoda, dásseárvvu ja vealatmeahttunvuoda ovddideamis suopmelaš servodagas.

Diedáhusa válmastallamis leat gullojuvvon sulaid čuođi beali: siviilaservodaga ovddasteaddjit, dutkit ja eará guovddášdoaibmit. Gullamiid vuodul leat aiddostahtton juo ráđđehusprográmmas sohppojuvvon doaimmat. Diedáhus lea juhkkujuvvon guovtti oassái, main vuosttaš buktá duogáža ja govvida ráđđehusa linnjá ja nubbi oassi rahpá konkrehtalaččabut ráđđehusa doaimmaid. Diedáhusa váldofuomášupmi čuoziha rasismma duostumii ja eará ovtaveardásašvuoda oaidninvuogit gieđahallojuvvojit dušše gáržžet. Diedáhus konkretiserejuvvo doaibmabidjoprográmmain.

Rasismma doahpaga ráđđehus ipmirda čuovvovaččat:

Rasisma vuodđuduvvá ovttaskas olbmuid ja olmmošjoavkkuid meroštallamii vuolit árvosažžan ovdamearkka dihte etnikkalaš álgovuodu, liikeivnni, riikkavulošvuoda, kultuvrra, eatnigiela dehe oskkoldaga vuodul. Rasisma sáhtta dihttot servodagas vealaheaddji norbman dehe geavadin ovdamearkka dihte bargoeallimis. Rasisma sáhtta dihttot ovttaskas olbmuid ja joavkkuid gaskkas vealaheaddji meannudeapmin. Ovttaskas olbmuid ja joavkkuid gaskavuoda ovdagáttut ja amasvuoda ballu leat šad-danvuolážit rasismii. Rasisma duddjo sierraárvvu ja soardá dan čuozáhagaid lassin oba servodaga.

1.1 Suoma lánkaásaheapmi lea ollislašvuohan buori dásis

Suoma lánkaásaheapmi addá buori vuoigatvuodalaš vuodu ovtaveardásašvuoda ovddideapmái. Suopma lea leamaš historjjástis ovdanvázzi servodatlaš dásseárvvu, riektestáhta ja ovttaskas olbmo olmmošlaš eallima eavttuid buorideamis. Dát árbi geatnegahtta ráđđehusa dan ovtaveardásašvuohan- ja dásseárvobarggus.

Vuodđolága mielde olbmot leat ovtaveardásaččat lága ovddas. Giige ii oaččo almmá dohkálaš ákka haga biddjot sierra sajádahkii sohkaheali, agi, álgovuodu, giela, oskkoldaga, vuodđooainnu, oaivila, dearvvasvuohadili, lámisvuoda dehe eará ákka vuodul, mii laktása olbmui. Vuodđoláhka gávnnahe maid, ahte sápmelaččain eamiálbmogin sihke románain ja eará joavkkuin lea riekti bajásdoallat ja ovdánahttit iežaset giela ja kultuvrra. Almmolaš váldi ferte dorvvastit vuodđorivttiid ja olmmošrivttiid ollahuvvama.

Ovttas Suoma čadni riikkaidgaskasaš soahpamušaiguin vuodđoláhka dáhkida vuoigat-vuođa ovtaveardásašvuhtii buohkaide, sorjákeahtá das, man jovkui dehe vehádah-kii olmmoš soaitá gullat. Vehádagaide gullevaččaide galgá dáhkidit vejolašvuoda ovtaveardásaš searvamii – nu skuvlemis, bargoeallimis go servodagas muđuidege. Vuodđo- ja olmmošrievttit gullet sihke eanetloguide ja vehádagaide.

Dásseárvoláhka gieldá vealaheami sohkaheami ja ovtaveardásašvuohtaláhka eará olbmui laktáseaddji ákkaid vuodul. Láhkaásaheami lea jur aiddostahtton ovdamearkka dihte bargoeallinvealaheapmái seahkaneami beavttánuhttima geažil. Dasa lassin ovtaveardásašvuoda, dásseárvvu ja vealatmeahttunvuoda ovddideamis mearriduvvo mánggain lágain ja ásahusain. Rihkusláhka gieldá vealaheami ovdamearkka dihte náli dehe oskkoldaga vuodul sihke dorvvasta oskkuráfi, mii sáhtá dahkat vejolažžan ovdamearkka dihte Biibbala ja Korána almmolaš boaldima giieldima.

Ráđđehus geahččá, maiddáí gulaskuddamiidda mieiggadettiin, ahte láhkaásaheami lea mis ollislašvuohtan buori dásis. Váilevašvuodát, mat vuhttojít ovttaveardásašvuoda ollahuvvamis, vuodđuduvvet eanetge láhkaásaheami váilevaš ollahuvvamii ja bearráigehččui. Ráđđehusa doaimmain ožžot deattu dađi lági mielde dat doaimmat, maiguin ovtaveardásašvuoda ja dásseárvvu ollahuvvan geavadis sáhtá ovddiduvvot. Láhkaásaheamis leat diehttelas goitge viidáseappot ovttaskas ovdánahttin dárbbut.

1.2 EU:s ja riikkaidgaskasaš barggustis Suopma joatká guhkesáigge linnjáinis

Eurohpa uniovdna lea Suoma deháleamos politihkalaš ja ekonomalaš refereansarápma ja árvosearvvuš. Árvvut, mat leat uniovnna vuodđun, meroštallojuvvojít Eurohpa uniovnnas dahkkojuvvon soahpamuša (SEU) 2 artihkkalis. Dat leat olmmošárvvu gudnejahttin, friddjavuohta, álbmotváldi, dásseárvu, riektestáhta ja olmmošrievttiid gudnejahttin, vehádagaide gullevaččaid rievttit leat lohkojuvvon dasa mielde.

Suopma lea ollahuhtán EU láhkaásaheami, mii ovddida ovtaveardásašvuoda. EU:s ráđđádallojuvvo bárrahiin ovtaveardásašvuoda láhkaásaheami váfisteamis. Direktiivvat ovtaveardásašvuodas ja dásseárvvoorgánain ja váhnenvuoda dovddasteami ásahusevttohus leat válmastallama vuolde. Suopma váikkuha aktiivvalaččat dáid boahttevaš sisdollui ja váldá vuhtii ráđđehusprográmma ulbmiliid EU-váikkuheami beavttánuhttimis.

Uniovnas Rasismma ja rápmamearrádus vierroolmmošvaši vuostá fállá almmolaš rámaid. Dasa lassin ollahuhttojuvvojit mánggat strategiiat, mat váfistit barggu rasismma vuostá ja ovttaveardásašvuoda. Dát leat EU rasismmaduostuma doaibmaplána 2020–2025, EU doaibmaplána 2020–2024, mii guoská olmmošrivttiid ja demokratiija, strategiija 2020–2025, mii gieđahallá sohkabealle- ja seksuálavehádagaidda (HILTIQ) ja EU strategiija 2021–2030 antisemitismma vuostá. Komišuvdna movttiidahtta lahttoriikkaid ráhkadit maid iežaset álbmotlaš strategiiat. EU:s leat maid eanet ruhtadaninstrumeanttat, maid Suopma lea atnán ávkin iežas barggus.

EU vuodđoriektevirgedoaimmahaga mielde rasisma lei jagi 2022 ain duodalaš hástalus oppa EU:s.¹ EU raporta buktá ovdan fuola dáhpáhuvvan vaššiságas, mii lassána geažos áigge fierpmis.

Suopma lea jearggalaččat gullan ja gullá maid dán ráđđehusa áigge daidda EU-riikkaid jovkui, mii hukse uniovnna, mas ovttaveardásašvuodda ovddiduvvo ja rasisma dustojuvvo. Suopma deattuha sohkabealle dásseárvvu, ovttaveardásašvuoda ja vealatmeahtunvuoda ovddideami sihke barggu rasismma vuostá EU olgguldas doaimmas.

Suopma lea oassebeallin guovddáš Ovtastuvvan našuvnnaid ja Eurohpa ráđi olmmošriektesoahpamušain ja lea daid mielde geatnegahtton gudnejahttit, suodjalit ja ollahuhttit buohkaid olmmošrivttiid ovttaveardásaččat ja geange vealatkeahtta. Soahpamušaid vuodđun leat olbmuid ovttaveardásašvuoda ja vealatmeahtunvuoda prinsihpat². Soahpamušat meroštallet ovttaskas olbmuid dehe maid álbmotjoavkkuid rivttiide vuollerádjedási. Buoret suodji sáhtta fálojuvvot álbmotlaš vuodđorivttiiguin ja lálkaásahemiin. Suopma raportere olmmošriektesoahpamušaid ollahuhttimis mearreáiggiid mielde ja oázžu sorjjasmeahtun soahpamuša bearráigeahččoorgánain ávžžuhusaid.

Suoma oázžun manemus áiggiid ávžžuhusain, mat gusket dán fáttá, loktanit ovdan čuovvovaš áššit:

- vealaheami duostuma vuoigatvuodalaš ja institušuvnnalaš ráma váfisteapmi; olmmošriektesáddadeami, ovttaveardásašvuoda šaddadeami sihke sohkabealleidolaš šaddadeami lasiheapmi ja ovdánahttin;

¹ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-fundamental-rights-re-port-2023-opinions_en.pdf

² <https://um.fi/ihmisoikeussopimukset-ja-raportit>

- rasisttalaš, homofobiijalaš, seksistalaš, nissonvaššemielaš ja muđuid sohka bealálažžan šaddan vaššisága duostun fierpmis nugo dan olggobealde:
- duodalaš dásseárvvu ollahuvvama árut ja hástalusat bargoeallimis; sihke
- vealaheapmi, mii lea servodaga ráhkadusain, mii dihtto ee. veahkaválddis, mii čuohcá nissonolbmuid, sihke sápmelaččaid, románaid, lápmásiid, seksuála- ja sohka bealvehádagaide gullevaš olbmuid ja olbmuid, geain lea olgoriikkalaš duogáš, vealaheapmin. Muhtimin sierra vealahanákkat maid mannet russolassii gaskaneaset, masa ferte giddet earenoamáš fuomášumi.

Earenoamážit vaššisága eastadeapmi lea loktanan guovddášlaččat ovdan maŋemus ávžžuhusain.

Suoma olgo- ja dorvvolašvuoda politihka vuodđun leat riektestáhtaprinsihppa, olmmošrievttit, dásseárvu ja demokratiija. Riikkaidgaskasaš barggustis ráđdehus joatká Suoma guhkesáigge linnjá mielde, mii lea govviduvvon earret eará olmmošriektepolutihkalaš čilgehusas³. Das deattuhuvvo ovtaveardásašvuoda, sohka bealiid dásseárvvu ja searvanvuoigatvuođaid váfisteapmi.

Suopma lea ON olmmošriekteráđi lahttu jagi 2024 loahpa rádjái ja doaibmá Eurohpa dorvvolašvuohta- ja ovtasbargoorgána (Etyj) sihke Davviriikkaid ministtaráđi ságadoallin 2025. Dát riikkaidgaskasaš rollat duddjojit vejolašvuođaid ábas mánggaidgaskasaš ovtasbargui olmmošrievttiid ovddideamis ja suodjaleamis.

1.3 Ráđdehusa linnjá ja ráđdehusprográmma

Ráđdehusprográmma lea nuppástusprográmma, man guovddášprinsihpat leat, ahte fidnošeapmi ja bargan gánnáhit ja bálkkašit. Bargan lea ábas ruovttuiduvvama oassi. Buot álbmotjoavkkuid barggolašvuohtadássi loktejuvvo nu ahte ođasnuhttojuvvojat bargomárkanat ja burgojuvvojat dilit, mat sierra doarjagiid dehe vearuhusa dihte eai movttiidahte háhkat lassiboađuid. Sisafárrejeaddjit ja olbmot, geain leat sisafárrejeaddjiduogáš, gehččojuvvojat mánggahápmásaš ja aktiivvalaš doaibmin.

³ <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-971-7>

Juohke Suomas orrus leat earret vuoigatvuodát, maiddáí geatnegasvuodát searvat servodaga huksemii.

Ráđđehus lea čatnasan ovddidit sierra joavkkuid ja ovttaskas olbmuid ovtta-veardásašvuoda viidát. Vealaheapmi ii sáhte dohkkehuvvot. Rasismii ii galgga addit saji Suomas.

Ráđđehus bargá dásseárvvu ja vealatmeahttunvuoda buorrin ráđđehusprográmmas ovttas girjejuvvon prinsihpaid mielde. Ráđđehusbargamis lea nollatoleránsa rasismii. Ráđđehus ja dan juohke ministtar cealká iežas eret rasismmas ja vuosttilda buotlágán ravdajurddašeami sihke čatnasa iežas barggus aktiivvalaš bargui rasismma vuostá Suomas nugo riikkaidgaskasaš dásis.⁴

Ráđđehusprográmma linnje ovtta-veardásašvuoda birra čuovvovaččat:

Suopma ovddida demokratiija, riektestáhtaprinsihpa sihke vuodđo- ja olmmošrivttiid ollahuvvama. Luohtámuša servodat ja buorit álbmotgaskavuodát šaddet das, ahte Suomas juohkehaš sáhttá luohttit vuoigatvuodaidis ollahuvvamii, sohka-veallid dásseárvui ja ovtta-veardásašvuhtii lága ovddas, vealatmeahttunvuhtii ja vejolašvuodaide váikkuhit man guvlui eallin ovdána.

Ráđđehus bargá ulbmildiđolaččat ovtta-veardásašvuoda, dásseárvvu ja vealatmeahttunvuoda ovddideami várás servodagas. Buohkain lea riekti Suomas duogážisttis fuolakeahtá dovdat iežas dili oadjebassan ja buorrin.

Buot olbmot leat ovtta-veardásaččat lága ovddas. Geange ii oaččo vealahit sin sohka-vealli, agi, etnikkalaš dehe álbmotlaš álgovuodu, riikkavulošvuoda, giela, osk-koldaga ja vuodđooainnu, váttu, dearvvašvuohtadili, seksuálalaš orientašuvnna dehe eará siva dihte, mii laktása olbmui.

Bajábeale čuoggáid lassin ráđđehusprográmmas leat eanet dárkilit girjemat, mat čatnahuvvot diedáhussii. Ovdamearkka dihte bargoeallima bealde ilá unnán ovddastuvvon joavkkuid, dego lápmásiid, románaid, sierra sisafárrejeaddjijoavkkuid ja sisafárrejeaddjinissoniid bargoeallimii searvama lasiheami várás ollahuhttojuvvo doaibmaprográmma. Seamma ládje ovdamearkka dihte ulbmil nannet buot mánáid čuvgehuslaš vuodđorivttiid ovtta-veardásaš ollahuvvama gávdno ráđđehusprográmmas. Prográmmii lea maid girjejuvvon, ahte lápmásiid iešmearridan- ja olmmošrivttiid sihke ovtta-veardásašvuohta ferte gudnejahttojuvvot

⁴ <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallituspuolueiden-puheenjohtajien-julkilausuma-11.7.2023>

mearrádusdahkamis oba eallinearddi áigge ja sin árgga doaibman ferte sihkkarastojuvvot bálvalusaid plánemis. Ráđđehusprográmma visot dán fáddáviidodaga girjemat eai logahallojuvvo diedáhusas bienasta bitnii. Ráđđehus lea diđolaš gávpogiid ja guovlluid sierralágán diliin. Ságastallan vealatmeahttunvuoda ovddideamis, mas lea mielde segregášuvnna eastin, jotkojuvvo stuora gávpogiid fierpmádagas.

Ráđđehus ráhkada hálddahasaidrasttildeaddji dásseárvoprográmma. Dan linnjemiid vuodul beaiváduvvojit ja ovddiduvvojit dásseárvopolitihkalaš⁵ oktasaš ulbmilat. Ráđđehus joatká barggu eastadit veahkaválddi, mii čuohcá nissoniidda. Dát lea ain okta Suoma stuorimus dásseárvočuolmain. Ráđđehusprográmma mielde dásseárvočuolmmaide, mat čuhcet bártniide ja dievdduide, giddejuvvo ovdalačča eanet fuomášupmi earenoamážit nuorra dievdduid eret duvdahuvvama caggama dihte. Dasa lassin válmastallama dehe ollahuhttima vuolde leat mánga eará prográmma, main lea oktavuolta ovttaveardásašvuoda ja dásseárvu ovddideapmái, ovdamearkka dihte Álbmotlaš ahkeprográmma, mas galgá gievrrabut váldojuvvot vuhtii ahkevealaheapmi.

1.4 Ráđđehus atná ávkin iežas barggus Ovttaveardásaš Suopma - doaibmaprográmma

EU rasismma duostuma doaibmaplánas gáibiduvvoje álbmotlaš doaibmaprográmmat. Suomas dát doaibmaprográmma lea jagi 2021 gárvánan Ovttaveardásaš Suopma⁶. Prográmma vuodđuduvai dilleárvvoštallamii, man vuodul ásašuvvoje gávccii ulbmila ja 52 doaibmabiju. Doaibmabijut leat measta ollásit ollahuhttojuvvon, muhto ulbmilat leat ain áigeguovdil.

Diedáhusa válmastallama olis doaimmahuvvon gullamiin lohtane ovdan geardu-massii čuovvovaš oaidninvuogit:

- Servodaga ráhkadusaid, mat duddjojtit sierraárvu, burgin bargomárkaniin ja eará sajies servodagas,
- buriid álbmotgaskavuodaid váfisteapmi,
- bargomárkaniidda beassama guovddášmearkkašupmi,

⁵ <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-590-0>

⁶ <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-808-0>

- rasisma diehtovuoddu váfisteami dárbu ja dasa lassin
- láhkaásaheami oasil nuppástusdárbbut ovdanbuktojuvvoje unnán.

ležas barggus ráđđehus mieigá Ovttaveardásaš Suopma -doaibmaprográmma válmastallamis dahkkojuvvon viiddes analysabargui ja dan vuodul ráhkaduvvon prográmma ulbmiliidda. Doaibmaprogrammas lea ollahuhttojuvvon árvvoštallan. Árvvoštallama mielde doaibmaprográmma ruhtadeapmi ii oččole leat dušše prošeaktaruhtadeami veagas, muhto politihkalaš njunnošat galggale várret dasa doarvái buriid resurssaid. Ovddit ráđđehusa doaibmaprográmma ollahuhttimii ledje čuozihuvvon dušše vánet bušeahttamearreruđat.

2 Ráđđehusa doaimmat

Ráđđehus válmastallá Ovttavoardásaš Suopma -doaibmaprográmma joatkaga ráđđehusprográmma vuodul. Prográmma ráhkadeapmi, doaibmabijuid koordineren ja čuovvoleapmi bargojuvvo oaiveministara ja stáhtarádi kansliija jođihemiin. Ráđđehus stivre dár bahassii resurssaid doaibmabijuide bušeahhtaráđđádallamiin gol-
lorámaid olis.

Prográmma ráhkaduvvo nu ahte váldojuvvo vuhtii EU rasismmaduostuma doaibmaplána 2020–2025. Ráđđehus árvvoštallá dili ja joatkkadoaimmaid dárbbu ie-
žas gaskkamuttu bušeahhtaráđđádallamiin jagi 2025. Joatkkabargu bargojuvvo nu
ahte dasa váldojuvvojit osolaččat viidát mielde ja das adnojuvvojit ávkin dán
čilgehusa válmastallamis ollahuhttojuvvon gulaskuddamat. Doaibmaprográmma
joatkka doallá sisttis earret eará čuovvovaš doaimmaid:

Servodatlaš vuoigna ja ságastallan, diđolašvuoda lasiheapmi, buorit álbmotgaskavuodát

1. Oaiveministara vuollái stáhtarádi kansliijai čohkkejuvvo máhttu veala-
heami vuostá. Ulbmilin lea eiseválddiid ja eará doibmiid ovttasbarggu,
mat ovddidit ovttavoardásašvuoda, ja koordinašuvnna beavttálnuhttin.
Ovttavoardásašvuoda ja rasismma diehtovuodđu buoriduvvo.
2. Johttáhuvo jahkásaččat servodatlaš jorba beavddi ságastallan ovttá-
veardásašvuoda ja vealatmeahttunvuoda ovddideamis oaiveministara
jođihemiin.
3. Stáhtarádi kansliija jođihemiin johttáhuvo kampánnja rasismma
vuostá. Kampánnja ollahuhttojuvvo ovttas bargomárkanorganisašuvn-
naiguin, faláštallan-, kultur- ja álbmotorganisašuvnnaiguin.
4. Etnihkalaš gaskavuodaid ráđđádallangotti (ETNO) sihke guovlo-etnoid
bargu váfistuvvo buriid álbmotgaskavuodaid ovddideami oasil.
5. Dialoga álbmotorganisašuvnnaiguin váfistuvvo. Ráđđehusprográmma
mielde ráđđehus válmastallá álbmotorganisašuvdnastrategiija ja olla-
huhttinplána.
6. Ráđđehus duostu áhpsit doaibmavugiid, mainna giktaluvvo vealaheap-
mái, doarrádallamii, vaššái dehe veahkaváldái ovttaskas olbmo dehe
joavkku vuostá etnihkalaš álgovuodu, riikkavulošvuoda, oskkoldaga,
dehe eará danveardásaš dovdomearkka vuodul.
7. Ráđđehusprográmma mielde dovđájuvvo ja dustojuvvo veahkaváldi, mii
laktása gudnái.

8. Virgeolbmuid, duopmáriid ja eará almmolaš doibmiid systemáhtalaš árrin ja doarrádallan eastaduvvo ja sihkkarastojuvvo dár bahassii buorre doarjja dan muosáhan olbmuide. Dása sáhttet gullat ovdamearkka dihte bargoaddi doaimmat, juos árrin ja doarrádallan dahkkojuvvojit olbmo virggi dehe doaimma vuodul.
9. Váfistuvvo bolesa ovdaleastadeaddji bargu sihke ovdánahttojuvvo dáláža mánggaámmátlaš Áŋkordoaibma ain gokčevaččabun ja eanet doaibmin. Nuoraid- ja jeangarihkolašvuoda unnideami várás ráđđehus doaimmaha joatkkabarggus doaibmabijuid, mat dárkkálnuvvet. Bargu gáibida mánggaámmátlaš máhtu.

Bajásgeassin ja skuvlenuogádat sihke kultur-, faláštallan- ja nuoraidpolitihkka

10. Hálddahasaid rasttildeaddji dásseárvoprográmma oassin johtáhuvvo oba skuvlenuogádaga gokčevaš dásseárvvu ja ovtaveardásašvuoda ovdánahttinprográmma 2024–2025. Prográmmain dorjojuvvo oahppolágádusaid dáláš ovtaveardásašvuolta- ja dásseárvoplánaid geavada duohtandahkan ja doaimmaheapmi árrabajásgeassima ja oahppolágádusaid árgabeaivvis.
11. Ráđđehusprográmma mielde loktejuvvo mánáid, geain lea sisafárrejeaddjiduogáš, searvandássi árrabajásgeassimii, daningo dat doarju oba bearraša ruovttuiduvvama ja giela oahppama. Stáđásnuhttojuvvo mearreruhtadássi, mii geavahuvvo árrabajásgeassimis ja vuodđooahpahusas.
12. Ráđđehus váfista ovtaveardásašvuoda, vealatmeahttunvuoda ja dásseárvvu sihke olmmošrivttiid ollahuvvama lihadeami, faláštallama, kultuvrra ja nuoraidsuorggi doaimmain. Ráđđehus deattuha nuoraid, geain lea sisafárrejeaddjiduogáš, lápmásiid ja eará nuoraid, geat gullet vehádahkii, oažžuma fárrui doibmii. Ráđđehusprográmma mielde it leat akto -doaibma dahkkojuvvo bistevažžan ja viiddiduvvo.

Bargoeallima ovtaveardásašvuolta ja vealatmeahttunvuolta

Ráđđehusprográmmii gullet eanet bargoeallima girjemat. Linnján lea, ahte Supmii ruovttuiduvvan dáhpáhuvá bargamiin.

13. Ovddiduvvojit bargoeallima vealatmeahttunvuolta, mánggahápmásašvuolta ja ovtaveardásaš vejolašvuodas ovtas bargomárkanorganisašuvnnaiguin. Váfistuvvo vejolašvuodas dásseárvvu. Fitnodatbálvalusaide gullet earret eará bálvalusat, mat dustot rekryterenvealaheami ja ovdánahttet mánggahápmásaš jodiheami.

14. Ovddiduvvo sisafárrejeaddji nissoniid sirdáseapmi bargoeallimii doaibmabijuiguin, mat unnidit bargoeallima ja karriearastivrema sohkabealle- ja etnikkalaš stereotiippaid sihke mat ovddidit dásseárvvu bearrašiin.
15. Buoriduvvojit organisašuvnnaid vejolašvuodát doarjut vealaheami ja rasisma deaivideaddji bargiid bargoburesbirgejumi earret eará nu ahte čuozihuvvo sidjiide doarjja ja adnojuvvo ávkin fierbme- ja eará skuvlen ámmátolbmuide.

Láhkaásahan- ja čilgehusprošeavttat

16. Sápmelaččaid duohtavuohtha- ja soabadankomišuvnna bargu jotkojuvvo ráđđehusprográmma mielde jagi 2025 loahpa rádjái. Bealjemiid ja seavagielagiid komišuvnna bargu ollahuhttojuvvo. Ráđđehusa ovdanbuktojummi sámediggelágas addojuvvo ráđđehusprográmma mielde jagi 2023 loahpa rádjái ovttasráđiid Sámedikkiin.
17. Ráđđehusprográmma mielde bargiid buorringeavaheami eastadeami várás čavgejuvvojit mearkašahtti ládje ránggáštus, mat mearriduvvojit boasttogeavahusas ja beavttálnuhttojuvvo bearráigeahčču.
18. Eastaduvvojit vaššidagut juvddálaččaid, muslimaid, kristtalaččaid ja eará oskkoldatjoavkkuid guovdu. Kriminaliserejuvvo holokausta giellu. Doarrádallamiin gillájeddjiid muitobeaivi ávvuduvvo riikkaidgaskasaš geavada mielde. Čilgejuvvojit vejolašvuodát ankke nasisma ja kommunisma symbolaid geavaheami kriminaliseremii go dat geavahuvvojit ideaid ovdánahttima háhpohallamiin.

Stáhtaráđi ja hálddahusa iežas doaimmat

Stáhtaráđdi beavttálnuhtta iežas doaimma ovttaveardásašvuoda, dásseárvvu ja vealatmeahttunvuoda ovddideami ja doaibmabijuid bearráigeahču beavttálnuhttima várás.

19. Ráđđehus gieđahallá jahkásaččat riikkaidgaskasaš olmmošrivttiid bearráigeahččorgánaid Supmii addin čovdosiid, jurddabohtosiid ja ávžžuhusaid ja mearrida doaibmabijuin.
20. Riikkaidgaskasaš oktavuodain Suopma joatká iežas guhkes áigegaskka olmmošriektepolutihkalaš linnjá ee. nissoniid, nieiddaid, lápmásiid, eamiálbmogiid ja sohkabealle- ja seksuálavehádagaid sihke eará olbmuid, geat leat earenoamáš hávváduvvi sajádagas, vuoigatvuodaid ovddideami ja bealušteami várás. Maiddái EU:s Suopma joatká ovdal namuhuvvon linnjás mielde viidáseappot sohkabeliid dásseárvvu, mas lea mielde iešmearridanrievtti (SRHR) ja seksuála- ja sohkabeallevehádagaid áššiid ovddideapmi.

21. Váfistuvvo oahpahussuorggi sihke buresbirgensuorggi bargiid máhttu, mii guoská ovttaveardásašvuoda, sohkabeliid dásseárvvu ja vealatmeahttunvuoda.
22. Adnojuvvo ávkin ovttaveardásašvuohta- ja dásseárvoskuvlen politihkalaš- ja viergeolmmošjunnošiid diđolašvuoda lasiheami várás. Ovttaveardásašvuohta ja dásseárvu ovddiduvvo ministeriijaid boadusstivremis.
23. Stáhtaráđđi bargoadin gidde earenoamáš fuomášumi ovttaveardásaš vejolašvuodaide ja mánggahápmásašvuhtii earret eará rekryteremis ja bargobáikeilmmuhusain. Ulbmilin lea duddjot ovttaveardásaš eavttuid sierra vehádatjoavkkuide gullevaččaide bargooheamis. Ráđđehusprográmma mielde anonyma rekryterema geahččalemiid buvttadan diehtu adnojuvvo ávkin.